

Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Sekretarz Stanu
dr Jarosław Sellin

DOZ-OAiK.6521.12.2023.ML/UB
Warszawa, 28 listopada 2023 r.

Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków

Szanowni Państwo,

zgodnie z art. 90 ust. 3 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t. j. Dz. U. 2022, 840; dalej u.o.z.) w ramach koordynowania działalności wojewódzkich konserwatorów zabytków, Generalny Konserwator Zabytków może ustalać ogólne kierunki ich działania, wydawać instrukcje i wytyczne określając sposób ich postępowania oraz żądać od nich sprawozdań z działalności. W związku z powyższym przedstawiam wytyczne w zakresie prowadzonych przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków postępowań administracyjnych w sprawie wpisywania zabytków do rejestru zabytków. Celem opracowania schematu działania w procedurze dotyczącej wpisywania zabytków do rejestru zabytków jest podniesienie skuteczności warunków ochrony zachowanego dziedzictwa narodowego. W mojej ocenie, osiągnięcie postawionego w ten sposób celu wymaga:

1. wyeliminowania z działań podejmowanych przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, uchybień z zakresu prawa procesowego i prawa materialnego, które niosą ryzyko uchylenia decyzji o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków, zarówno w postępowaniu odwoławczym, jak i sądowno-administracyjnym;
2. ujednoczenia formy decyzji o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków;
3. ucytelnienia kryteriów, na podstawie których Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków podejmują rozstrzygnięcie w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków.

Przedstawione wytyczne mają charakter ogólny i odnoszą się głównie do zagadnień procedury wpisywania zabytku do rejestru zabytków, które są kształtowane przez orzecznictwo organów administracji publicznej oraz sądów administracyjnych. W opracowaniu tym zostały pominięte natomiast podstawowe zagadnienia wynikające wprost z przepisów obowiązującego prawa, które nie wymagają dodatkowych wyjaśnień. W wytycznych nie znalazły się również wskazania w zakresie zagadnień problemowych, które wymagają pogłębionych analiz z uwzględnieniem dorobku myśli konserwatorskiej w sprawach dotyczących wpisywania zabytku do rejestru zabytków.

Z poważaniem

Jarosław Sellin

[Dokument podpisany elektronicznie]

Wytyczne Generalnego Konserwatora Zabytków dotyczące prowadzenia postępowań administracyjnych w sprawie wpisywania zabytków do rejestru zabytków

I Ogólne zagadnienia związane z pojęciem zabytku i rejestru zabytków w kontekście u.o.z.

Wpisanie zabytku do rejestru zabytków jest jedną z pięciu form ochrony prawnej, przewidzianych w przepisach u.o.z., niemniej jednak jest to forma najistotniejsza i najpełniejsza w kontekście działań podejmowanych przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, związanych z ochroną zabytków. Wpis do rejestru zabytków uzasadnia najszersze spektrum działań konserwatorskich przy zabytkach i najgłębszą ingerencję w prawo własności. Stanowi podstawę do ustalenia kompetencji organu ochrony zabytków do uzgodnień, nakazów i pozwoleń konserwatorskich. Tym samym decyzje o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków winny być sporządzane z najwyższą starannością i dotyczyć obiektów wypełniających definicję legalną zabytku zawartą w art. 3 u.o.z., prawidłowo rozpoznanych i dających się jednoznacznie zidentyfikować.

§ 1. Ustawowa definicja „zabytku”.

Zgodnie z art. 3 pkt 1 u.o.z., „zabytek” to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Należy jednak podkreślić, że definicja ta nie jest tożsama z potocznym rozumieniem pojęcia „zabytek”¹. Utożsamienie definicji legalnej ze znaczeniem potocznym może doprowadzić do nieuzasadnionego obejmowania ochroną konserwatorską obiektów, nie spełniających wymogów określonych w u.o.z. Na potrzeby postępowania administracyjnego prowadzonego w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków należy posługiwać się wyłącznie definicją legalną „zabytku” i w jej kontekście oceniać, czy dany obiekt jest zabytkiem, wymagającym tej formy ochrony prawnej. W związku z powyższym trzeba wskazać, że ww. definicja zawiera pięć warunków, po spełnieniu których obiekt jest zabytkiem, w rozumieniu przepisów u.o.z.:

1. musi to być nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły (obiekt materialny);
2. musi być dziełem człowieka lub być związany z jego działalnością (obiekt wytworzony);
3. musi stanowić świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia (dokument dziejów i kultury);
4. jego zachowanie leży w interesie społecznym (obiekt istotny dla tożsamości wspólnoty);
5. musi posiadać wartość historyczną, artystyczną lub naukową (obiekt cenny, wartościowy).

Dopiero po łącznym spełnieniu ww. przesłanek obiekt rozumiany jako zabytek zgodny z definicją u.o.z. może być przedmiotem decyzji w sprawie wpisania do rejestru zabytków. W świetle powyższego należy więc stwierdzić, że przesłanki tych nie spełnia m.in. „grunt pod budynkiem”, zatem nie może być przedmiotem decyzji w sprawie wpisania do rejestru zabytków. W odniesieniu do powyższego należy bowiem wskazać, że wpisowi do rejestru zabytków podlegają „zabytki nieruchome”, a nie „nieruchomości” w rozumieniu art. 46 § 1 Kodeksu cywilnego, co oznacza, że ochroną konserwatorską może być objęta część „nieruchomości”. Zatem w sytuacji gdy w toku postępowania

---

¹ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 7.06.2018 r., sygn. akt VII SA/Wa 1985/17.

Wojewódzki Konserwator Zabytków stwierdzi, że sam teren działki lub jej część, na której znajduje się budynek, nie spełnia przesłanek definicji zabytku, należy odrębnie traktować gruntu działki i znajdujący się na nim obiekt.²

§ 2. Podstawowy podział zabytków i ich przykładowy katalog.

W przepisach u.o.z. wyodrębniono trzy rodzaje zabytków:

1. zabytki nieruchome (art. 3 pkt 2);
2. zabytki ruchome (art. 3 pkt 3);
3. zabytki archeologiczne (art. 3 pkt 4).

Podział ten jest istotny nie tylko z punktu widzenia zdefiniowania przedmiotu ochrony, ale także w kontekście procedury administracyjnej dotyczącej wpisania zabytku do rejestru zabytków. Ustawodawca przewidział bowiem odrębne podstawy działania organów administracji publicznej w zależności od tego czy obiekt jest zabytkiem ruchomym, czy też nieruchomym (vide: omówienie w części II). Jednocześnie w art. 6 u.o.z. został przedstawiony przykładowy katalog zabytków, mieszczących się w ramach każdego z ww. rodzajów. Wymienione w tym katalogu obiekty posiadają różnorodne struktury i komponenty substancji zabytkowej, zatem w toku postępowania administracyjnego w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków, wymagają prawidłowego rozpoznania. Katalog ten jest wyliczeniem otwartym, a zatem możliwe jest jego rozszerzenie o inne typy zabytków – np. zespół dworsko-parkowy lub układ przestrzenny majątku ziemskiego, które nie mieszczą się w definicji krajobrazu kulturowego, historycznego zespołu budowlanego, historycznego układu urbanistycznego, ani dzieła architektury i budownictwa³. Jednakże w sytuacji obejmowania ochroną konserwatorską typu zabytku spoza katalogu wskazanego w art. 6 u.o.z. konieczne jest każdorazowe zdefiniowanie w uzasadnieniu decyzji nowej kategorii zabytku, ze wskazaniem na otwarty charakter katalogu zawartego w u.o.z.

§ 3. Charakterystyka wybranych typów zabytków.

W art. 3 u.o.z. ustawodawca podaje definicje legalne szeregu pojęć użytych w jej treści. W odniesieniu do katalogu zabytków są to definicje niektórych typów zabytków. Odnoszą się one do zabytków o złożonej strukturze. Trzeba bowiem wyjaśnić, że definicja pojęcia „zabytek” odnosi się zarówno do obiektów indywidualnych (jak np. dzieło architektury i budownictwa, dzieło sztuk plastycznych), jak i do obiektów o charakterze obszarowym. Do zabytków o charakterze obszarowym należy zaliczyć przede wszystkim: krajobrazy kulturowe; układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane; cmentarze; parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, a także zabytki archeologiczne. Natomiast pamiętać należy, że charakter zabytku obszarowego mogą mieć także obiekty będące: dziełami budownictwa obronnego, obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi, a także miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

1. Rozróżnienie na zabytki o charakterze indywidualnym i obszarowym⁴.

---

² Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 1.12.2022 r., sygn. akt II OSK 3731/19

³ Przykładem takiego zabytku, wykraczającego poza katalog art. 6 u.o.z. jest historyczny układ przestrzenny majątku ziemskiego Rogalin, wpisany do rejestru zabytków decyzją Wielkopolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z 2.08.2017 r.

⁴ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 27.04.2021 r., sygn. akt II OSK 1688/18.

Rozróżnienie na zabytki o charakterze indywidualnym i obszarowym jest przede wszystkim istotne w kontekście sprawowania ochrony i opieki nad nimi. Są to zabytki o odmiennych komponentach substancji zabytkowej. W przypadku bowiem zabytków o charakterze indywidualnym ochronie konserwatorskiej po wpisaniu do rejestru zabytków podlega cały obiekt, tj. w odniesieniu do zabytku nieruchomego w szczególności jego autentyczna substancja zabytkowa, jak również: jego skala, forma architektoniczna, konstrukcja, kompozycja, wystrój elewacji, a także rozplanowanie wnętrz, ich wystrój oraz elementy dekoracyjne (ewentualnie - głównie w obiektach techniki - wyposażenie trwale związane z obiektem). Natomiast w przypadku zabytków o charakterze przestrzennym ich struktura jest złożona. Zabytki te tworzone są zarówno przez zespoły obiektów, jak i obszary ich wzajemnego oddziaływania. Istotne przede wszystkim jest rozplanowanie obiektów względem siebie tj. ich relacje, kompozycja przestrzenna; forma zewnętrzna obiektów (skala, forma architektoniczna, konstrukcja, kompozycja i wystrój elewacji). Ponadto, w odniesieniu do historycznych zespołów budowlanych ważna jest też rola oraz funkcja obiektów w tym zespole; a w historycznych układach urbanistycznych i ruralistycznych - podziały własnościowe oraz funkcjonalne, w tym ulice lub sieci dróg.

2. Podstawowe rozróżnienie zabytków obszarowych.

Zabytki o charakterze obszarowym zdefiniowane w u.o.z. jako: historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny (art. 3 pkt 12), historyczny zespół budowlany (art. 3 pkt 13) oraz krajobraz kulturowy (art. 3 pkt 14), pozostają w pewnej gradacji względem siebie. Nie można ich więc traktować wymiennie. W definicjach ustawowych wprost wskazano komponenty i wyróżniki ich substancji zabytkowej.

- a) Krajobraz kulturowy jest zabytkiem o najszerzej skali. Jego komponenty stanowią materialne ślady działalności człowieka, która w sposób trwały przekształciła krajobraz naturalny. Podstawą do rozpoznania krajobrazu kulturowego jest stwierdzenie, że cywilizacyjne przekształcenie wywarło bezpośredni wpływ na zastany krajobraz naturalny, dotychczas jest czytelne i wymaga utrwalenia. Przy czym nie należy utożsamiać krajobrazu kulturowego z walorami krajobrazowymi czy widokowymi danego obszaru, które wynikają ze sposobu jego zagospodarowania. Prawidłowe rozpoznanie tego typu zabytku jest podstawą do stworzenia realnych warunków jego ochrony prawnej⁵.
- b) Historyczne układy urbanistyczne i ruralistyczne zamykają się w granicach lokalnego, średniowiecznego i nowożytnego osadnictwa człowieka, z uwzględnieniem jego nawarstwień historycznych. Tym samym odzwierciedlają dawny sposób kształtowania tkanki miejscowości. Podstawą do rozpoznania układu urbanistycznego i ruralistycznego jest ustalenie jego rozplanowania w czytelnych relacjach poszczególnych elementów. Elementy tworzące tkankę miejscowości podlegają ochronie

---

⁵ Przykładem prawidłowo rozpoznanego krajobrazu kulturowego jest obszar szlaku dawnej kolei Sowiogórskiej, wpisany do rejestru zabytków decyzją Dolnośląskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z 18.05.2021 r.

konserwatorskiej głównie z zakresie skali i cech zewnętrznych. W granicach układu urbanistycznego i ruralistycznego mogą znajdować się elementy historycznego zagospodarowania miejscowości oraz współczesne. Elementy tworzące tkankę miejscowości mogą podlegać pracom polegającym na ingerencji lub wymianie ich substancji zabytkowej, jednak z zachowaniem skali i cech zewnętrznych. Oznacza to, konieczność zapewnienia indywidualnej ochrony najcenniejszym elementom struktury układu urbanistycznego i ruralistycznego.

- c) Historyczny zespół budowlany stanowi zabytek identyfikowany jako jednorodny zbiór obiektów wyróżniający się z tkanki miejscowości (wyróżniki zespołu budowlanego zostały wprost wskazane w jego definicji ustawowej). Zespół budowlany zajmuje konkretny obszar, w granicach którego możliwe jest ustalenie wzajemnych relacji przestrzennych poszczególnych obiektów. Granice te są granicami samego zabytku, rozumianego jako zespół budowlany, a nie otoczeniem poszczególnych obiektów zespołu. Obiekty tworzące zespół budowlany podlegają ochronie w zakresie skali i cech zewnętrznych. Obiekty te powinny charakteryzować się czytelnymi wyróżnikami w postaci jednolitej stylistyki, zastosowanych technik budowlanych, detalem architektonicznym, czasem powstania lub funkcją (por. art. 3 pkt 13 u.o.z.), przy czym wyróżniki te nie muszą występować każdorazowo łącznie. Ochrona wnętrz budynków, tworzących zespół budowlany, jest możliwa na podstawie indywidualnego wpisania takiego obiektu do rejestru zabytków. Możliwe jest wpisanie zespołu budowlanego do rejestru zabytków i poszczególnych budynków indywidualnie jedną decyzją administracyjną, jako zbioru zabytkowych nieruchomości budynkowych.
3. Omówienie wybranej grupy zabytków obszarowych o substancji złożonej
    - a) Obiekty techniki mogą mieć charakter indywidualny, jak i obszarowy, tworzony przez zespół ww. obiektów. Obiektem techniki może być jednostkowy budynek lub urządzenie, a także cały zespół budynków lub urządzeń⁶. Dla prawidłowego rozpoznania obiektu techniki konieczne jest ustalenie jego funkcji i integralności. Zabytkowy obiekt techniki powinien posiadać autentyczną, zachowaną strukturę (np. budynek z wyposażeniem) i dokumentować dane zjawisko z kultury technicznej⁷. W przypadku dawnych zakładów przemysłowych, których nie zachowała się linia technologiczna oraz związane z nią urządzenia techniczne, należy rozpatrywać ich strukturę zgodnie z definicją historycznego zespołu budowlanego, jako zabytku poprzemysłowego.
    - b) Cmentarze zabytkowe stanowią zazwyczaj czytelnie wyodrębnioną strukturę, tworzoną przez m.in. nagrobki, kaplice, układ zieleni i alejek. Na

---

⁶ Przykładem zabytkowych urządzeń techniki są śluzy jako integralne zespoły urządzeń i obiektów budowlanych, m.in. zespół śluzy bliźniaczej dwukomorowej „Kłodnica” przy ul. Wandy na Kanale Gliwickim, wpisany do rejestru zabytków decyzją Opolskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z 29.08.2014 r.

⁷ Wytyczne do ochrony zabytków techniki zostały określone w piśmie Generalnego Konserwatora Zabytków z 22.03.2019 r., znak: DOZ.6521.15.2019.

terenie zabytkowych cmentarzy znajdować się mogą zarówno elementy historyczne, jak i współczesne. Konieczne jest więc rozpoznanie i określenie najcenniejszych elementów struktury tego typu zabytku. Czynne lub zachowane cmentarze nie stanowią problemu w ich klasyfikacji. Natomiast w przypadku terenów po dawnych, „zlikwidowanych” cmentarzach wyznaniowych np. przykościelnych, protestanckich lub żydowskich, klasyfikacja tych zabytków nie jest już taka oczywista. Obiekty te zazwyczaj pozbawione czytelnych granic i mocno przekształcone, w tym częściowo objęte zabudową, nie posiadają elementów identyfikujących je jako cmentarz. W sytuacji gdy ustalenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków prowadzą do stwierdzenia, że na rozpoznanym terenie pomimo braku czytelnych elementów zagospodarowania, nie były prowadzone ekshumacje, obszar nieprzekształcony można objąć ochroną konserwatorską jako „teren dawnego cmentarza”. Nie jest to jednak zabytek archeologiczny⁸. W przypadku, gdy teren jest mocno przekształcony np. w wyniku zabudowy, a jednocześnie na obszarze tym doszło do naruszenia pochówków lub przeprowadzono ekshumację, niemożliwe jest przypisanie mu cech cmentarza. Teren po cmentarzu, bez reliktyw zagospodarowania i bez śladów pochówków lecz wolny od współczesnego zagospodarowania, może być jednak objęty ochroną konserwatorską jako „miejsce upamiętniające” daną społeczność (art. 6 ust. 1 pkt 1 lit „h” u.o.z.)⁹.

- c) Zieleń komponowana, w tym parki, ogrody oraz aleje drzew, stanowią zabytek o substancji wpisanej w cykl wegetacji i żywotności roślin. Przyjmuje się więc, że substancją tych zabytków jest w pełni wymienialna. Charakter tego typu obiektów zakłada, że przedmiotem ochrony jest zarówno obszar w granicach, którego istnieje zachowany układ kompozycyjny oraz funkcjonalny zieleni, jak i same okazy przyrodnicze. Przy czym ochrona konserwatorska nie odnosi się stricte do walorów przyrodniczych zieleni komponowanej, lecz dotyczy głównie zachowania

---

⁸ Teren dawnego cmentarza wyznaniowego, bez widocznych reliktyw zagospodarowania, lecz przypuszczalnie z zachowanymi szczątkami ludzkimi nie może być traktowany jako zabytek archeologiczny ze względów doktrynalnych, jak i prawnych. Zabytek archeologiczny posiada głównie wartość poznawczą, jako obiekt nie będący już nośnikiem pamięci danego systemu społeczno-kulturowego. Teren dawnego cmentarza wyznaniowego nie jest pozbawiony ww. waloru upamiętniającego. Ponadto, zgodnie z art. 35 u.o.z., w przypadku wykopaliskowych badań archeologicznych wydobyte zabytki ruchome powinny być przekazane do placówki muzealnej. Dotyczy to często również badanych szczątków ludzkich, ponieważ nie istnieją jednolite standardy ich traktowania po przeprowadzeniu badań. Stoi to w sprzeczności z celem ochrony terenu dawnego cmentarza wyznaniowego, a także § 8.1 rozporządzenia Ministra Zdrowia z 1 grudnia 2001 r. w sprawie postępowania ze zwłokami i szczątkami ludzkimi (j.t. Dz. U. 2021, 1910). Powyższe nie dotyczy zabytków klasyfikowanych zgodnie z art. 3 ust. 1 pkt. 3 lit. „b-d” u.o.z., jako cmentarzyska, kurhany lub relikty działalności religijnej, z uwagi na ich brak ww. waloru upamiętniającego.

⁹ Przykładem jest niezagospodarowany fragment cmentarza żydowskiego w Płońsku, wpisany do rejestru zabytków decyzją Mazowieckiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z 8.12.2016 r., jako świadek dawnego cmentarza oraz miejsce upamiętniające społeczność żydowską Płońską (słuszność takiego rozstrzygnięcia potwierdzają wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 20.02.2018 r., sygn. akt VII SA/Wa 1019/17 oraz Naczelnego Sądu Administracyjnego z 9.12.2020 r., sygn. akt II OSK 1453/18).

koncepcji założeń sztuki ogrodowej, w którym wartością dodaną i chronioną są okazy starodrzewu.

- d) Zabytki archeologiczne mogą stanowić zarówno czytelne formy terenowe, jak i warstwy kulturowe. Rozpoznanie zasięgu tego typu zabytków obszarowych nastrocza największe problemy, bowiem ewidencja w formie kart AZP w sposób mało precyzyjny określa ich lokalizację, a często obarczona jest błędami. W przypadku ww. obiektów głównym źródłem wiedzy są archiwalia, dawne badania archeologiczne lub badania współczesne, głównie w formie działań nieinwazyjnych. Objęcie tego typu zabytku obszarowego ochroną konserwatorską opiera się więc na szacunkowym określeniu jego zasięgu. Granice zabytku archeologicznego wpisanego do rejestru zabytków mogą być weryfikowane w drodze prospekcji terenowej oraz na podstawie badań archeologicznych. Podkreślić jednak należy, iż wartość poznawcza (związana z wartościami historyczną i naukową) zabytku archeologicznego jest główną przesłanką objęcia go ochroną konserwatorską, co oznacza, że zabytek taki po całkowitym przebadaniu i wyeksplorowaniu, często traci wartości wymagające ochrony prawnej.

§ 4. Problem klasyfikacji zabytków ruchomych.

W art. 3 pkt 1 i 3 u.o.z. został definiowany „zabytek ruchomy”. Jego główną cechą jest możliwość swobodnego przemieszczania zabytku ruchomego w różne lokalizacje. Przykładowy katalog zabytków ruchomych znajduje się w art. 6 ust. 1 pkt. 2 u.o.z. Jednak wątpliwości w zakresie klasyfikacji obiektu jako zabytku ruchomego pojawiają się w odniesieniu do dzieł związanych ze strukturą zabytku nieruchomego np. mozaiki lub polichromii. Teoretycznie obiekty te mogą być odseparowane od pierwotnego podłoża i przeniesione w inne miejsce. Jednak należy zwrócić uwagę, że obiekty te mogą być klasyfikowane jako „część składowa nieruchomości” (w rozumieniu art. 47 i 48 Kodeksu cywilnego), w przypadku stwierdzenia, że jej kontekst znaczeniowy, w tym forma plastyczna, jest ściśle związany z miejscem, w którym się znajduje, a jej usunięcie doprowadzi do zmiany wyrazu architektonicznego budynku¹⁰. W takiej sytuacji Wojewódzki Konserwator Zabytków każdorazowo winien ustalić, czy wpisywane do rejestru zabytków dzieło, jest zabytkiem ruchomym, czy częścią zabytku nieruchomego. Fakt, że niektóre obiekty zostały sklasyfikowane w katalogu art. 6 u.o.z. jako zabytki ruchome, nie wyklucza bowiem możliwości rozpoznania takiego obiektu, jako części składowej zabytkowej nieruchomości (zabytku nieruchomego)¹¹.

II Uwagi do postępowania administracyjnego prowadzonego w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków.

Procedura wpisania zabytku do rejestru zabytków stanowi działanie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, prowadzone na podstawie przepisów prawa materialnego ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz przepisów prawa

---

¹⁰ Wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 11.01.2019, sygn. akt VII SA/Wa 1106/18; z 9.01.2020 r., sygn. akt VII SA/Wa 2498/19.

¹¹ Zagadnienia dotyczące klasyfikacji zabytków będących pomnikami, nagrobkami lub kapliczkami, stanowią złożoną problematykę wymagającą odrębnego opracowania, co wykracza poza ramy niniejszych wytycznych.

procesowego ustawy z 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (j.t. Dz. U. 2023, 775; dalej k.p.a.). Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków zarówno w toku postępowania administracyjnego, jak i wydając decyzję administracyjną w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków, obowiązani są do rzetelnego spełnienia wymogów prawa materialnego i procesowego, co przekłada się na osiągnięcie celów ww. działań rozumianych, jako zapewnienie warunków skutecznej ochrony dziedzictwa narodowego.

§ 1. Wszczęcie postępowania administracyjnego w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków.

1. Zabytek nieruchomy i zabytek archeologiczny.

Zgodnie z art. 9 ust. 1 u.o.z. wszczęcie postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków może nastąpić zarówno z urzędu, jak i na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Przepis ten rozciąga się również na zabytki archeologiczne rozumiane jako „zabytek nieruchomy archeologiczny”.

a) Z wnioskiem w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków może wystąpić osoba fizyczna lub osoba prawna. Datą wszczęcia postępowania na wniosek jest doręczenie Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków żądania wnioskodawcy. Skuteczne wszczęcie postępowania na wniosek wymaga jednak ustalenia tytułu prawnego wnioskodawcy do zabytku nieruchomego. Nie jest nim tytuł pozyskany za pośrednictwem osób trzecich m.in. najem i dzierżawa¹². W przypadku stwierdzenia braku tytułu prawnego wnioskodawcy, organ odmawia wszczęcia postępowania w drodze postanowienia na podstawie art. 61a k.p.a. Jeżeli wnioskodawca jest jedyną stroną w sprawie Wojewódzki Konserwator Zabytków nie wydaje żadnego dodatkowego dokumentu o wszczęciu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków¹³. Wniosek jednego z właścicieli zabytku nieruchomego skutecznie wszczyna postępowanie administracyjne i nie jest konieczna zgoda pozostałych współwłaścicieli. O toczącym się postępowaniu pozostałe strony są zawiadamiane zgodnie z art. 61 § 4 k.p.a.

b) Wojewódzki Konserwator Zabytków może wszcząć postępowanie w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków z urzędu. Organ na podstawie art. 61 § 4 k.p.a. obligatoryjnie zawiadamia o tym fakcie wszystkie podmioty posiadające przymiot strony. W przypadku, gdy sprawa dotyczy zabytku nieruchomego o charakterze obszarowym, już na etapie wszczęcia postępowania do zawiadomienia powinien być sporządzony

---

¹² W tym miejscu należy stwierdzić, że o ile o wpisanie zabytku do rejestru zabytków skutecznie wnioskować mogą tylko podmioty wymienione w art. 9 ust. 1 u.o.z. (wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7.02.2018 r., sygn. akt II OSK 909/16, Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 18.03.2021 r., sygn. akt VII SA/Wa 387/20), to dysponent zabytku (najemca lub dzierżawca) może być stroną postępowania prowadzonego w tej sprawie. Stroną nie jest natomiast podmiot np. wnoszący o zasiedzenie nieruchomości (wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z 16.06.2011 r., sygn. akt II OSK 1566/10; z 19.12.2014 r., sygn. akt II OSK 1336/13).

¹³ Natomiast konieczne jest poinformowanie o tym fakcie właściwego miejscowo starosty na podstawie art. 9 ust. 3a u.o.z., z czego następnie wynika obowiązek tego organu wskazany w art. 9 ust. 3b u.o.z.

załącznik graficzny z oznaczeniem granic zabytku. Zawiadomienie stron może być dokonane w drodze obwieszczenia zgodnie z art. 94 u.o.z.

- c) Wniosek organizacji społecznej o wszczęcie z urzędu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków, podlega ocenie i rozpatrzeniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, na podstawie art. 31 § 1 pkt 1 k.p.a. Organ bierze pod uwagę łącznie trzy przesłanki: czy organizacja społeczna nie posiada indywidualnego interesu prawnego w rozstrzygnięciu; czy wniosek wynika i ma związek merytoryczny z celami statutowymi organizacji społecznej; czy za wszczęciem postępowania z urzędu przemawia interes społeczny. Następnie na podstawie art. 31 § 2 k.p.a. Wojewódzki Konserwator Zabytków postanowieniem:
- wszczyna z urzędu postępowanie administracyjne w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Na postanowienie to nie służy zażalenie, lecz jego kontrola jest możliwa w postępowaniu odwoławczym, jeżeli zostanie zaskarżona decyzja w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków. W postanowieniu tym Wojewódzki Konserwator Zabytków nie rozstrzyga o wartościach zabytku, lecz odnosi się ściśle do rozważenia przesłanek art. 31 § 1 pkt 1 k.p.a. Na tym etapie sprawy zakres wniosku organizacji społecznej wiąże Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. W toku postępowania organ może rozszerzyć zakres postępowania z urzędu, z inicjatywy własnej, zawiadamiając o tym strony na podstawie art. 61 § 4 k.p.a. Nie zmienia się natomiast zakresu postępowania w sposób zawężający, ponieważ ustalenia w tym zakresie są przedmiotem rozstrzygnięcia merytorycznego sprawy;
  - odmawia wszczęcia z urzędu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Na postanowienie o odmowie wszczęcia postępowania służy zażalenie. Uzasadniając odmowę wszczęcia postępowania Wojewódzki Konserwator Zabytków również nie rozstrzyga o wartościach zabytku, lecz odnosi się ściśle do przesłanek wskazanych w art. 31 § 1 pkt 1 k.p.a. Możliwa jest odmowa wszczęcia postępowania nawet po pozytywnej weryfikacji dwóch pierwszych przesłanek, lecz po stwierdzeniu braku wystąpienia przesłanki interesu społecznego, w tym przypadku ochrony zabytku¹⁴.
- d) Wojewódzki Konserwator Zabytków może wszcząć z urzędu postępowanie w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków, po wydaniu decyzji z art. 46 u.o.z., czyli w sytuacji wstrzymania prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych przy zabytku niewpisanym do rejestru, jeżeli zabytek ten spełnia warunki uzasadniające dokonanie wpisu do rejestru. Organ obligatoryjnie zawiadamia o tym fakcie strony na podstawie art. 61 § 4 k.p.a., w terminie 14 dni od doręczenia stronom (lub ich uprawnionym przedstawicielom) decyzji wstrzymującej prace przy zabytku, zgodnie art. 46 ust. 3 u.o.z. Brak wszczęcia z urzędu

---

¹⁴ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 7.11.2017 r., sygn. akt 433/16

postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków w tym terminie skutkuje wygaśnięciem decyzji z art. 46 u.o.z., a prace mogą być kontynuowane, co może doprowadzić do nieodwracalnego zniszczenia zabytku. Termin wskazany w art. 46 u.o.z. należy odnosić do czynności wszczęcia z urzędu postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków. Nie dotyczy natomiast terminu wydania decyzji administracyjnej, kończącej sprawę¹⁵.

- e) Wniosek prokuratora o wszczęcie postępowania w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków „w celu usunięcia stanu niezgodnego z prawem”, wniesiony na podstawie art. 182 k.p.a. bezwzględnie obliguje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do wszczęcia takiego postępowania. Organ na tym etapie nie ma uprawnienia do oceny wystąpienia przesłanki z art. 182 k.p.a., a tym samym odmowy wszczęcia postępowania na podstawie art. 61a k.p.a. Ocena wystąpienia „stanu niezgodnego z prawem” następuje dopiero w merytorycznej decyzji kończącej postępowanie administracyjne¹⁶.

2. Zabytek ruchomy.

Zgodnie z art. 10 ust 1 u.o.z. wszczęcie postępowania w sprawie wpisania zabytku ruchomego do rejestru zabytku co do zasady następuje na wniosek właściciela zabytku.

- a) W sytuacji wszczęcia postępowania w sprawie wpisania zabytku ruchomego do rejestru zabytków na wniosek właściciela, którego prawo do zabytku powinno być udokumentowane (postanowienie o nabyciu spadku, dowód zakupu lub darowizny). Jednak wniosek może zostać rozpatrzony również po złożeniu przez wnioskodawcę oświadczenia w tej sprawie, pod sankcjami karnymi. Zabytki ruchome tj. obrazy, meble lub rzeźby niekiedy nie posiadają udokumentowanej proveniencji, pozostając od wielu lat w jednych rękach lub będąc przedmiotem handlu i wymiany.
- b) Wszczęcie z urzędu takiego postępowania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków jest możliwe na podstawie art. 10 ust. 2 u.o.z., w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku ruchomego za granicę albo wywiezienia za granicę zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej. Podejmując takie działanie Wojewódzki Konserwator Zabytków obowiązany jest do ustalenia w toku postępowania, a następnie wykazania w treści decyzji administracyjnej konkretnych okoliczności, które urzeczywistniają przesłanki warunkujące wpisanie z urzędu zabytku ruchomego do rejestru zabytków, niejako w trybie interwencyjnym¹⁷.
- c) Obligatoryjnie, na podstawie art. 10 ust. 3 u.o.z. Wojewódzki Konserwator Zabytków z urzędu wszczyna postępowanie w sprawie wpisania do rejestru zabytków zabytku ruchomego, który stanowi dobro kultury, o którym mowa

---

¹⁵ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 31.10.2012 r., sygn. akt 1115/11.

¹⁶ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu z 21.01.2016 r., sygn. akt III SA/Po 743/15.

¹⁷ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 11.01.2019 r., sygn. akt 1106/18.

w art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy o restytucji narodowych dóbr kultury¹⁸. Przy czym zgodnie z treścią ww. przepisu to Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego ma obowiązek poinformować Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, że zaistniały podstawy do wpisu zabytku do rejestru zabytków, oraz przekazać dane obiektu i dokumenty niezbędne do dokonania wpisu.

§ 2. Ochrona tymczasowa zabytku.

Od momentu wszczęcia postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków, podlega on ochronie tymczasowej, która ma zapewnić utrzymanie obiektu w stanie nie pogorszonym w czasie prowadzonego postępowania dowodowego, a także w przypadku postępowania odwoławczego. Zgodnie z art. 10a ust. 1 u.o.z. wszczęcie postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków powoduje, że do czasu wydania ostatecznej decyzji o wpisaniu tego zabytku do rejestru zabytków, nie można przy obiekcie prowadzić prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych lub innych działań które mogłyby prowadzić do naruszenia substancji lub zmiany wyglądu. W art. 10a ust. 2 u.o.z. uściślono dodatkowo, że dotyczy to również prac, na które już wydano pozwolenie budowlane lub są objęte zgłoszeniem, a także działań określonych w innej decyzji pozwalającej na ich prowadzenie. Z konieczności stosowania tego przepisu zostały wyłączone jedynie obiekty zabytkowe służące obronności i bezpieczeństwu państwa (art. 10a ust. 3 u.o.z.). Zgodnie z literalnym brzmieniem art. 10a u.o.z. ochrona tymczasowa nie dotyczy strefy otoczenia zabytku. Ochrona tymczasowa zabytku obowiązuje do czasu wydania decyzji przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Jednak w sytuacji, gdy decyzja ta jest zaskarżona, decyzją ostateczną jest rozstrzygnięcie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Ochrona tymczasowa następuje z mocy prawa, nie podlega tym samym uchyleniu w żadnych okolicznościach. Dotyczy również wszystkich działań wymienionych w art. 36 u.o.z. W konsekwencji, zakaz wynikający z art. 10a u.o.z., poza wstrzymaniem działań niekorzystnych dla zabytku, spowodował również sytuację groźną dla zabytku w przypadku, gdy postępowanie administracyjne przedłuża się, a występuje konieczność przeprowadzenia prac zabezpieczających obiekt. Dodać należy, że ochrona tymczasowa zabytku nie oznacza zakazu prowadzenia postępowań administracyjnych dotyczących działań przy obiekcie (np. ustalenia warunków zabudowy lub uzgodnienia pozwolenia na budowę), nie może być też przyczyną zawieszenia takich postępowań. Wnioski w tym zakresie powinny być rozstrzygnięte merytorycznie¹⁹, z uwzględnieniem celu wpisania zabytku do rejestru zabytków. Należy jednak zauważyć, że organy ochrony zabytków, w sytuacji gdy zabytek nie jest jeszcze wpisany do rejestru zabytków nie mają kompetencji do wydawania pozwoleń konserwatorskich na prace przy nim na podstawie art. 36 u.o.z. Uzyskane w toku takich postępowań pozwolenia na działania przy zabytku jednak nie mogą zostać zrealizowane

---

¹⁸ Przepis art. 12 ust. 1 pkt 1 ustawy z 25 maja 2017 r. (j.t. Dz. U. 2019, 1591), stanowi, że minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego wykonuje uprawnienia przysługujące Skarbowi Państwa w zakresie gospodarowania dobrami kultury odzyskanymi wskutek restytucji prowadzonej przez Rzeczpospolitą Polską lub narodowymi dobrami kultury RP objętymi przepisami na rzecz Skarbu Państwa.

¹⁹ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 23.02.2022 r., sygn. akt II OSK 584/19; z 14.08.2019 r. oraz wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie sygn. akt 574/19; z 12.04.2022 r., sygn. akt VII SA/Wa 2547/21.

do momentu wygaśnięcia ochrony tymczasowej, tj. wydania ostatecznej decyzji o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków. Na tym tle należy zauważyć, że istnieje pogląd wyrażony w wyrokach sądów administracyjnych, iż nadanie decyzji wpisującej zabytek do rejestru zabytków rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 108 § 1 k.p.a. może częściowo znosić skutki prawne ochrony tymczasowej zabytku, a jednocześnie nie stoi w sprzeczności z art. 10a u.o.z. Z uwagi jednak na charakter art. 10a ust. 1 u.o.z.²⁰ wszczęte postępowanie powinno być prowadzone w racjonalnie pojętym czasie (bez zbędnej zwłoki).

§ 3. Strony postępowania.

Prawidłowe wszczęcie postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków wymaga ustalenia kręgu stron tego postępowania, co jest podstawowym obowiązkiem Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na tym etapie sprawy. Z utrwalonego orzecznictwa sądowo-administracyjnego wynika, że chociaż w art. 9 ust. 1 u.o.z. wskazano podmioty, które mogą zainicjować postępowanie w przedmiocie wpisu do rejestru zabytków, jednak nie wyklucza to udziału w postępowaniu innego podmiotu, który wykaże posiadanie własnego interesu prawnego²¹. Przy ustaleniu kręgu stron takiego postępowania należy więc stosować przesłanki wskazane w art. 28 k.p.a. Jednak istotną cechą przynależności strony w rozumieniu ww. przepisu jest posiadanie własnego indywidualnego interesu prawnego opartego na konkretnym przepisie obowiązującego prawa, który realnie występuje w momencie wszczęcia postępowania. Dodać należy, że odrębną kwestią jest prowadzenie postępowania w odniesieniu do nieruchomości o nieuregulowanym stanie prawnym. Wobec takich okoliczności sprawy przewiduje się przygotowanie rozwiązań prawnych w nowelizacji u.o.z.

1. Krąg stron postępowania, któremu należy doręczyć pisma procesowe oraz decyzję administracyjną, może obejmować zróżnicowaną grupę podmiotów (osób fizycznych i osób prawnych), w tym:
  - a) osoby fizyczne, zdolne do czynności prawnych;
  - b) osoby fizyczne, niezdolne do czynności prawnych reprezentowane przez przedstawicieli ustawowych;
  - c) osoby prawne, reprezentowane przez ustanowionych przedstawicieli, spośród których można wyróżnić:
    - Skarb Państwa, reprezentowany ustawowo lub ze wskazaniem podmiotu wykonującego prawo własności;
    - osoby prawne państwowe i samorządowe (Województwa, Powiaty, Gminy), reprezentowane ustawowo (w tym reprezentanci jednostek organizacyjnych ww. organów na podstawie udzielonego pełnomocnictwa);

---

²⁰ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 13.10.2021 r. sygn. akt VII SA/Wa 1269/21, a w odniesieniu do skutków ogólnych rygoru natychmiastowej wykonalności decyzji można wskazać także wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Rzeszowie z 2.03.2021 r. sygn. akt II SA/Rz 1087/20.

²¹ Wyroki Naczelnego Sądu Administracyjnego z 5.08.2005 r. sygn. akt II OSK 109/05; z 16.06.2011 r., sygn. akt II OSK 1566/10. Przykładem takiego podmiotu jest PKP Polskie Linie Kolejowe S.A., działająca jako zarządca infrastruktury kolejowej, stosownie do z art. 15 ust. 4a w zw. z ust. 4b ustawy z 8 września 2000 r. o komercjalizacji i restrukturyzacji przedsiębiorstwa państwowego „Polskie Koleje Państwowe” (j.t. Dz. U. 2022, 2542) oraz art. 4 pkt 1 ustawy z 28 marca 2003 r. o transporcie kolejowym (j.t. Dz. U. 2023, 1789).

- związki wyznaniowe;
  - wspólnoty mieszkaniowe (mała wspólnota mieszkaniowa do 3 wyodrębnionych lokali na zasadzie współwłasności oraz duża wspólnota mieszkaniowa powyżej 3 wyodrębnionych lokali z obowiązkiem powołania zarządu²²). Należy jednak podkreślić, że wspólnoty zarządzają jedynie częściami wspólnymi nieruchomości, co oznacza, że konieczne jest uwzględnienie jako stron wszystkich właścicieli lokali w budynku;
  - spółki prawa handlowego: spółka jawna, spółka partnerska, spółka komandytowa, spółka komandytowo-akcyjna, spółka z ograniczoną odpowiedzialnością, prosta spółka akcyjna i spółka akcyjna (należy prawidłowo ustalić sposób ich reprezentacji na podstawie aktualnych danych KRS);
- d) inne podmioty, które wykażą swój interes prawny w sprawie (interes prawny nie jest tożsamy z interesem faktycznym podmiotu i nie obejmuje m.in. roszczeń do nieruchomości lub spraw prowadzonych o zasiedzenie nieruchomości).

2. Ustalenie kręgu stron postępowania.

Podstawowym źródłem danych pozwalających na ustalenie kręgu stron postępowania w sprawie wpisaniu zabytku do rejestru zabytków jest aktualna księga wieczysta prowadzona dla danej nieruchomości, na której położony jest zabytek nieruchomy lub archeologiczny²³. Należy zwrócić uwagę na wszelkie adnotacje dotyczące ewentualnie wniesionych wniosków w sprawie ujawnienia nowego właściciela zabytku, bowiem prawo własności obowiązuje od tego momentu i ma swoje konsekwencje dla prawidłowego ustalenia kręgu stron postępowania²⁴. W praktyce dane zawarte w księdze wieczystej mogą być niezgodne z rzeczywistym stanem prawnym zabytku. Możliwe jest więc odwołanie się do aktualnych danych wypisów z rejestrów gruntów i budynków. W przypadku przedłużającego się postępowania, przed jego zakończeniem, konieczne jest ponowne sprawdzenie ww. danych. Poświadczeniem tytułu prawnego podmiotu są także: akt notarialny i prawomocne postanowienie sądu np. o nabyciu spadku.

3. Strona zmarła przed wszczęciem postępowania.

Jeżeli Wojewódzki Konserwator Zabytków stwierdzi, że któraś ze stron zmarła przed wszczęciem postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków, po o stwierdzeniu braku możliwości określenia spadkobierców (na podstawie postanowienia o nabyciu spadku lub notarialnego poświadczenia dziedziczenia), nie ma on obowiązku ustalenia następców prawnych zmarłej strony na podstawie art. 30 § 4 k.p.a. Obowiązek ten obejmuje bowiem sytuację, gdy strona zmarła w toku prowadzonego postępowania. Pozbawienie strony prawa do udziału w postępowaniu stanowi natomiast przesłankę wznowienia postępowania stosownie do art. 145 § 1 pkt 4 k.p.a. Daje to potencjalnym

²² Zgodnie z art. 19 i art. 20 ustawy z 24 czerwca 1994 r. o własności lokali (j.t. Dz. U. 2021, 1048).

²³ Zgodnie z art. 2 i art. 3 ustawy z 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (j.t. 2023, 1984).

²⁴ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z 23.02.2023 r., sygn. akt VII SA/Wa 1921/22.

spadkobiercom możliwość skorzystania ze swoich uprawnień w tym trybie²⁵. Wojewódzki Konserwator Zabytków nie prowadzi także postępowania w stosunku do osoby zmarłej, a w konsekwencji nie może wydać wobec niej decyzji administracyjnej²⁶. W tej sytuacji okoliczność dotycząca kręgu stron w postaci stosownej notatki służbowej powinna znaleźć się w aktach sprawy, aby ułatwić kontrolę prawidłowości działań Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w tym zakresie.

4. Podmiot dopuszczony do postępowania na prawach strony.

Rozróżnieniu należy poddać też udział w postępowaniu podmiotu o przymocie strony, którego uprawnienia wynikają z mocy prawa od podmiotu dopuszczonego do tego postępowania na prawach strony, który uprawnienia zyskuje na podstawie postanowienia wydanego przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Podmiotem dopuszczonym na prawach strony do postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków jest organizacja społeczna, która jednocześnie może być inicjatorem wszczęcia tego postępowania z urzędu. W trybie art. 31 § 1 pkt 2 k.p.a. Wojewódzki Konserwator Zabytków rozpatruje wniosek o dopuszczenie organizacji społecznej do postępowania na prawach strony, oceniając łączne wystąpienie trzech przesłanek: czy organizacja społeczna nie posiada indywidualnego interesu prawnego w rozstrzygnięciu; czy wniosek wynika i ma związek merytoryczny z celami statutowymi organizacji społecznej; czy za dopuszczeniem organizacji społecznej do postępowania na prawach strony przemawia interes społeczny. Następnie na podstawie art. 31 § 2 k.p.a. Wojewódzki Konserwator Zabytków postanowieniem:

- a) dopuszcza organizację społeczną do postępowania na prawach strony. Na postanowienie to nie służy zażalenie, lecz jego kontrola możliwa w postępowaniu odwoławczym, jeżeli zostanie zaskarżona decyzja o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków. Dopuszczenie do postępowania organizacji społecznej może nastąpić równocześnie ze wszczęciem postępowania z urzędu z inicjatywy tej organizacji (w tym samym postanowieniu²⁷), lub w toku postępowania administracyjnego. Organizacja może skutecznie żądać dopuszczenia do udziału w postępowaniu na prawach strony jedynie do toczącego się postępowania administracyjnego, zarówno na jego etapie pierwszoinstancyjnym, jak i odwoławczym;
- b) odmawia dopuszczenia organizacji społecznej do postępowania na prawach strony. Na postanowienie to służy zażalenie. Wniesienie zażalenia na

---

²⁵ Wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Gliwicach z 25.08.2017 r., sygn. akt II SA/Gl 1131/16; Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z 25.05.2018 r., sygn. akt VII SA/Wa 1878/17 oraz wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Krakowie z 7.03.2023 r., sygn. akt II SAB/Kr 17/23; z 14.04.2023 r., sygn. akt II SAB/Kr 28/23.

²⁶ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego z 12.12.2014 r., sygn. akt I OSK 955/13.

²⁷ W orzecznictwie sądowym istnieje także pogląd, że jeżeli organ wydał postanowienie o wszczęciu z urzędu postępowania administracyjnego na podstawie art. 31 k.p.a. na wniosek organizacji społecznej, to nie ma konieczności wydania odrębnego postanowienia o dopuszczeniu tej organizacji społecznej do wszczętego z jej wniosku postępowania. Pogląd ten zawarty jest m.in. w treści wyroku Naczelnego Sądu Administracyjnego z 9.07.2021 r., sygn. akt III OSK 531/21.

ww. postanowienie nie powoduje wstrzymania innych czynności procesowych postępowania.

§ 4. Postępowanie dowodowe w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków.

Kluczowe dla postępowania prowadzonego w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków jest rzetelne rozpoznanie obiektu lub obszaru w zakresie jego klasyfikacji, substancji, granic oraz wartościowania. Rezultatem prawidłowo przeprowadzonego postępowania dowodowego jest możliwość jednoznacznego określenia przedmiotu i zakresu ochrony konserwatorskiej w decyzji wpisującej zabytek do rejestru zabytków. Materiał dowodowy zgromadzony w aktach sprawy, zgodnie z art. 7, art. 77 § 1 oraz art. 81 k.p.a., tworzą materiały archiwalne, dokumentacja specjalistyczna oraz dowody wytworzone w toku postępowania przez organ. W przypadku czynności podejmowanych z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, materiał ten może być zgromadzony w ramach postępowania przygotowawczego przed jego formalnym wszczęciem. Przepisy prawa procesowego (k.p.a.), ani materialnego (u.o.z.) nie określają jaką dokumentację powinien zgromadzić organ w postępowaniu w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków, ich dobór jest indywidualny w każdej sprawie.

1. Rodzaje dowodów i dokumentacji w postępowaniu to w szczególności:
  - a) dowód z oględzin przeprowadzonych w toku postępowania przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Oględziny przeprowadza się po obligatoryjnym zawiadomieniu stron zgodnie z art. 78 k.p.a. Udział strony w oględzinach jest jej prawem, a nie obowiązkiem. Nieobecność strony, o ile nie wpływa to na dostępność zabytku, nie wpływa na moc dowodową oględzin, jeżeli organ umożliwi jej zapoznanie się z protokołem oględzin, na podstawie art. 10 i art. 81 k.p.a. Z oględzin organ sporządza protokół, który spełniając wymogi art. 68 k.p.a., w swojej treści powinien skupiać się na faktach, nie przesądzać o ocenie tych faktów. Integralną częścią protokołu z oględzin jest opisany materiał zdjęciowy (ograniczony do istotnych elementów zgodnie z zasadą od ogółu do szczegółu). W postępowaniu w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków protokół oględzin nie może być jedynym dowodem w aktach sprawy, bowiem jest jedynie formą ustalenia lub aktualizacji stanu zachowania obiektu;
  - b) materiały archiwalne, w szczególności: materiały kartograficzne, materiały źródłowe, pierwotne projekty, projekty budowlane przekształceń i adaptacji zabytku;
  - c) opracowania ewidencyjne i inwentaryzacje, w szczególności: karty ewidencyjne zabytku, ewidencje parkowe, inwentaryzacje obiektów, inwentaryzacje zieleni;
  - d) studia historyczno-konserwatorskie, znajdujące się w archiwum Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, wykonane na zlecenie organu ochrony zabytków bądź pozyskane od np. organów samorządowych (wykonane na potrzeby gminnego programu ochrony zabytków) lub instytucji kultury;
  - e) wyniki badań naukowych, w tym archeologicznych;
  - f) opracowania specjalistyczne dotyczące stanu zabytku: techniczne i konserwatorskie (oceniające m.in. możliwość podjęcia prac w zabytku z zachowaniem jego substancji, ustalające chronologię zabytku);

- g) opracowania specjalistyczne dotyczące wartościowania zabytku;
- h) literatura przedmiotu: publikacje ogólne, monograficzne, problemowe (w tym publikacje i materiały pokonferencyjne);
- i) dokumentacja wniesiona przez strony w toku postępowania, w szczególności opracowania specjalistyczne, które dopełniają materiał dowodowy zgromadzony w sprawie. Należy jednak wskazać, że opracowanie wniesione przez stronę, zazwyczaj wykonane na jej zlecenie stanowi tzw. dowód prywatny, który nie może być traktowany na równi z dokumentem urzędowym, rozumianym zgodnie z art. 76 k.p.a. Oznacza to, że przydatność i wiarygodność takiego opracowania podlega ocenie organu w zakresie ściśle określonym przez istotę prowadzonego postępowania.

Całość materiału dowodowego zgromadzonego w toku postępowania w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków wymaga samodzielnej oceny Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, który jako organ wyspecjalizowany w ochronie zabytków ustala, które fakty zostały udowodnione, jakie okoliczności mają istotny wpływ na rozstrzygnięcie sprawy i jakie wnioski z nich płyną.

2. Rozpoznanie substancji zabytku.

Na podstawie czynności dowodowych i zgromadzonych dowodów Wojewódzki Konserwator Zabytków rozpoznaje zabytek w zakresie jego substancji, która go definiuje. Podstawowymi komponentami substancji zabytku przede wszystkim są materialne elementy jego struktury. Elementami dopełniającymi mogą być też komponenty niematerialne, wynikające m.in. relacji przestrzennych lub związku z wydarzeniami historycznymi. Substancja zabytku musi być:

- a) czytelna;
- b) spójna;
- c) integralna;
- d) odznaczać się wysokim stopniem autentyczności (w przypadku zabytków ruchomych z kategorii dzieł plastycznych autentyczność substancji jest kluczowym wyróżnikiem).

3. Rozpoznanie granic zabytku i granic jego ochrony konserwatorskiej.

Wojewódzki Konserwator Zabytków obowiązany jest precyzyjnie określić granice rozpoznanego zabytku jako obiektu spójnego i integralnego. Granice zabytku nie są tożsame z granicami ochrony prawnej zabytku, które mogą być rozszerzone o strefę otoczenia zabytku rozumianą zgodnie z definicją art. 3 pkt 15 u.o.z. Ponadto, granice ochrony prawnej zabytku mogą nie pokrywać się z granicami samego zabytku wobec, którego nie ma możliwości precyzyjnego wyznaczeniu jego zasięgu, m.in. stanowiska archeologicznego, krajobrazu kulturowego, pola bitwy czy obiektu militarnego (np. rozproszonego). Zarówno rozszerzenie, jak i zawężenie tych granic powinno być dyktowane zasadą proporcjonalności²⁸, jak i racjonalną oceną możliwości skutecznej ochrony zabytku.

---

²⁸ Zasada proporcjonalności wynika z art. 31 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z 2 kwietnia 1997 r. oraz art. 8 k.p.a.

- a) Przy wyznaczeniu granic zabytku lub granic ochrony zabytku należy wziąć pod uwagę (z zastrzeżeniem, że poniższe zalecenia nie zawsze mogą być zastosowane w odniesieniu do zabytków nieruchomych archeologicznych):
- czytelność granic, nie tylko odzwierciedlonych na mapach i planach, lecz również w terenie;
  - aktualne granice podziałów, wynikające z wyrysów ewidencyjnych budynków i gruntów;
  - precyzyjne ustalenie granic, w sposób nie rodzący wątpliwości i różnorodnej ich interpretacji;
  - granice muszą być domknięte;
  - poza szczególnymi przypadkami zabytków o strukturze rozproszonej, jednorodny zabytek nie może być definiowany przez kilka odrębnych obszarów.
- b) Strefa otoczenia zabytku wpisanego do rejestru zabytków.
- Na podstawie art. 9 ust. 2 u.o.z. do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku. Decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wpisująca do rejestru zabytków nazwę geograficzną, historyczną lub tradycyjną zabytku, jako jego niematerialnego komponentu, nie niesie ze sobą znaczących skutków prawnych. Natomiast decyzja o wpisaniu do rejestru zabytków obiektu wraz ze strefą otoczenia jest już daleko idącą ingerencją w prawo własności podmiotu rozporządzającego nieruchomością lub podmiotu posiadającego nieruchomość przy zabytku, który niejako pośrednio zostaje obciążony prawami i obowiązkami wynikającymi z u.o.z. Zatem podejmując decyzję o wpisaniu do rejestru zabytków strefy otoczenia zabytku Wojewódzki Konserwator Zabytków powinien wziąć pod uwagę następujące okoliczności:
- strefa otoczenia zabytku została zdefiniowana w art. 3 pkt 15 u.o.z., jako teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych. Art. 9 ust. 2 u.o.z. nie określa okoliczności, w jakich należy wpisać otoczenie zabytku do rejestru zabytków. Jedynym wyznacznikiem tej formy ochrony jest jej rola, określona w ustawowej definicji;
  - wnioskodawcą wpisania strefy otoczenia zabytku do rejestru zabytków nie może być właściciel tego zabytku, jeżeli nie dysponuje prawem własności do terenu wokół lub przy zabytku²⁹;

---

²⁹ Wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 4.11.2020 r., sygn. akt VII SA/Wa 523/20; Naczelnego Sądu Administracyjnego z 15.02.2022 r., sygn. akt II OSK 695/21.

- wpisanie do rejestru zabytków strefy otoczenia zabytku jest działaniem fakultatywnym i subsydiarnym względem samego wpisania zabytku do rejestru zabytków³⁰;
- strefa otoczenia zabytku może być wpisana do rejestru zabytków jedną decyzją administracyjną wraz z zabytkiem, lecz także odrębną decyzją administracyjną w momencie stwierdzenia przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wystąpienia przesłanek do zastosowania ochrony dodatkowej zabytku;
- można wpisać do rejestru zabytków otoczenie zabytku, niejako przewidując zagrożenia dla wartości tego zabytku, lecz konieczne jest wykazanie wysokiego prawdopodobieństwa wystąpienia tego zagrożenia;
- ustalenie wystąpienia rzeczywistych i obiektywnych przesłanek wynikających z definicji ustawowej otoczenia jest kluczowe dla prawidłowego zastosowania dodatkowej ochrony zabytku. W orzecznictwie sądów administracyjnych podkreśla się pogląd, że przesłanki ustawowe muszą występować łącznie³¹;
- pierwsza przesłanka definicji art. 3 pkt 15 u.o.z. wskazuje, że niewłaściwe zagospodarowanie otoczenia zabytku ma negatywny wpływ na jego ekspozycję, tym samym przyczyniając się do obniżenia jego wartości. Związek między oglądanym obiektem a miejscem, z którego może być oglądany, ma w niektórych przypadkach istotne znaczenie dla percepcji zabytku. W niektórych przypadkach wartości zabytku są powiązane z jego kontekstem krajobrazowym, przyrodniczym lub urbanistycznym, w jakim jest położony. Zatem warunki jego ekspozycji wpływają na prawidłowe odczytanie jego wartości zabytkowych;
- druga przesłanka definicji art. 3 pkt 15 u.o.z. sprowadza się do przewidywania przez organ konserwatorski znaczącego, szkodliwego oddziaływania danego przedsięwzięcia na zmianę stanu lub funkcji chronionego zabytku, a zatem oddziaływania spowodowanego bezpośrednio lub pośrednio przez działalność prowadzoną przez podmiot korzystający ze środowiska. Takim czynnikiem jest np. obniżenie wartości dokumentacyjnej (historycznej i naukowej) zabytku poprzez zmianę układu przestrzennego w bezpośrednim otoczeniu. Natomiast przesłonięcie widoku na kluczowy element zabytku może obniżyć wartości artystyczne zabytku;
- strefy otoczenia zabytku nie należy utożsamiać z granicami zabytku, m.in. teren wyznaczony jako granice historycznego zespołu budowlanego nie jest równocześnie strefą otoczenia tego zabytku, która powinna być wyznaczona poza granicami takiego zabytku;

---

³⁰ M. Cherka, P. Antoniak, F. M. Elżanowski, K. A. Wąsowski [w:] M. Cherka, P. Antoniak, F. M. Elżanowski,

K. A. Wąsowski, Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Komentarz, Warszawa 2010.

³¹ Wyroki Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego z 17.11.2022 r., sygn. akt VII SA/Wa 1177/22; z 23.02.2023 r., sygn. akt VII SA/Wa 1921/22.

- w przypadku wpisania do rejestru zabytków strefy otoczenia zabytku nie mają znaczenia jej ewentualne wartości zabytkowe, lecz wyłącznie jej rola w ochronie samego zabytku.

§ 5. Zawiadomienie o zakończeniu postępowania dowodowego.

Wojewódzki Konserwator Zabytków obligatoryjnie zawiadamia strony o zakończeniu postępowania dowodowego. Podstawą tego obowiązku jest art. 10 § 1 k.p.a. zabezpieczający prawo stron do czynnego udziału na każdym etapie postępowania, w tym przed wydaniem decyzji administracyjnej do zapoznania się ze zgromadzonym materiałem dowodowym i wniesienia do niego uwag lub wniosków. Umożliwienie stronom skorzystania z tych uprawnień ma fundamentalne znaczenie dla pozytywnej weryfikacji prawidłowości prowadzonego postępowania. Jednocześnie jest także dobrym momentem na wysłuchanie stron wskazujących okoliczności dotychczas niedostatecznie rozpoznane, przyjęcie od nich nowych dowodów w sprawie (np. dokumentacji przekształceń budynku), które mogą okazać się istotne dla rozstrzygnięcia sprawy. Jedynie w sytuacji opisanej w art. 10 § 2 u.o.z. Wojewódzki Konserwator Zabytków może odstąpić od ww. zasady, gdy załatwienie sprawy nie cierpi zwłoki ze względu na niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia ludzkiego albo ze względu na groźącą niepowetowaną szkodę materialną. W postępowaniu w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków przesłanką upoważniającą Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków do zastosowania art. 10 ust. 2 u.o.z. zazwyczaj jest „niepowetowana szkoda materialna”, rozumiana jako nieodwracalne zniszczenie obiektu istotnego dla dziedzictwa narodowego.

III Decyzja administracyjna

Podkreślić należy konstytutywny charakter decyzji wpisowej. Objęcie zabytku ochroną prawną, ze wszystkimi jej konsekwencjami, nie wynika bowiem z mocy samego prawa, ale każdorazowo wymaga konkretyzacji w formie decyzji administracyjnej, która potwierdza istniejące wartości zabytkowe danego obiektu, w rozumieniu art. 3 pkt 1 u.o.z. Przy czym zasada prawdy obiektywnej, zawarta w art. 7 k.p.a., nakłada na organ obowiązek wykazania przesłanek, na których oparł swoje rozstrzygnięcie. Decyzja administracyjna kończąca postępowanie w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków jest rozstrzygnięciem merytorycznym co do istoty sprawy.

§ 1. Decyzja o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków.

Rozstrzygnięcie merytoryczne o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków, określa przedmiot wpisu i co do zasady odnosi się do wszystkich jego elementów, co do których prowadzone było postępowanie administracyjne, tj. zabytku lub jego części, co do których wszczęto postępowanie. Możliwe jest bowiem na podstawie art. 104 § 2 k.p.a. wydanie decyzji częściowej. Należy jednakże pamiętać, że zakończenia decyzją administracyjną wymaga każdy przedmiot (lub jego część), w stosunku do którego postępowanie administracyjne zostało wszczęte.

§ 2. Brak przesłanek do wpisania zabytku do rejestru zabytków.

W sytuacji, gdy nie zachodzą przesłanki do wpisania obiektu do rejestru zabytków wojewódzki konserwator zabytków także winien wydać decyzję merytoryczną w sentencji, której orzeka o:

1. niewpisaniu obiektu do rejestru zabytków (w przypadku wszczęcia postępowania z urzędu), lub

2. odmowie wpisania obiektu do rejestru zabytków (w przypadku wszczęcia postępowania na wniosek).

Podkreślić należy, że niewłaściwe jest umorzenie postępowania administracyjnego na podstawie art. 105 k.p.a. w sytuacji, gdy zabytek nie posiada wartości uzasadniających wpisanie go do rejestru zabytków. Okoliczność ta jest bowiem przedmiotem rozstrzygnięcia merytorycznego i nie wypełnia przesłanki bezprzedmiotowości postępowania.

§ 3. Forma decyzji o wpisie zabytku do rejestru.

Decyzja kończąca postępowanie w sprawie wpisania obiektu do rejestru zabytków podlega przede wszystkim wymogom wskazanym w art. 107 k.p.a. Ponadto, oprócz składników decyzji administracyjnej wymienionych w tym przepisie, decyzja o wpisie do rejestru zabytków w szczególności zabytków nieruchomości i zabytków nieruchomych archeologicznych winna dodatkowo zawierać załącznik graficzny, na którym w sposób czytelny i jednoznaczny oznaczony będzie przedmiot i zakres ochrony konserwatorskiej. Decyzja w sprawie wpisania do rejestru zabytków winna być opracowana rzetelnie i być spójna we wszystkich swoich częściach. Zarówno sentencja decyzji, jej uzasadnienie i załącznik graficzny winny zawierać tożsame, jednoznaczne określenia przedmiotu postępowania. Niewłaściwe i często budzące wątpliwości jest np. określenie w sentencji decyzji zabytku jako „zespół pałacowo-parkowy” przy jednoczesnym określeniu go na załączniku graficznym jako „zabytek”, albo „obszar” wpisany do rejestru zabytków. W uzasadnieniu decyzji i na załączniku graficznym przedmiot postępowania winien być określany zgodnie z przyjętym w sentencji nazewnictwem. Istotne jest także by przy określaniu przedmiotu postępowania stosować klasyfikację zabytków przyjętą w art. 6 u.o.z., niemniej jednak mogą występować pewne odstępstwa, które jak wskazano wyżej wynikają z otwartego charakteru zawartego w ustawie wyliczenia. Ponownie należy podkreślić, że każde odstępstwo winno zostać uzasadnione w sposób nie budzący wątpliwości.

1. Komparycja stanowi przywołanie przepisów prawa materialnego (u.o.z.) i procesowego (k.p.a.), na podstawie, których Wojewódzki Konserwator Zabytków podjął decyzje w sprawie dotyczącej wpisania zabytku do rejestru zabytków. Zazwyczaj jest to pierwsza część decyzji, w której organ dokonuje klasyfikacji zabytku wpisywanego do rejestru zabytków, na podstawie art. 6 u.o.z. Należy zatem uważnie konstruować komparycję w tym zakresie, tak aby była spójna z określeniem zabytku w dalszych częściach decyzji administracyjnej.
2. Sentencja orzeczenia jest najważniejszym składnikiem decyzji o wpisie do rejestru zabytków. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem sądowno-administracyjnym, związanie prawomocnym orzeczeniem odnosi się, co do zasady, tylko do rozstrzygnięcia zawartego w sentencji orzeczenia. Cechy sentencji:
  - a) określa precyzyjnie, zwięźle i wprost co jest przedmiotem wpisu (wszystkie określenia zabytku muszą być spójne i wskazywać na integralny obiekt);
  - b) wskazuje lokalizację (dokładny adres, numer działki ewidencyjnej), przy czym w sentencji decyzji nie ma potrzeby wyliczania gminy i powiatu, jeśli obiekt dotyczy miasta na prawach powiatu. Niewłaściwe jest też użycie sformułowania „budynek w granicach działki”, ponieważ sugeruje

tożsamość granic nieruchomości gruntowej i nieruchomości budynkowej, a zatem w sytuacji gdy granice działki wykraczają poza obrys budynku prawidłowym określeniem jego lokalizacji jest sformułowanie „budynek położony na terenie działki”;

- c) wskazuje, czy został opracowany załącznik graficzny;
  - d) wskazuje numer Księgi Wieczystej, bez podania właścicieli i użytkowników wieczystych, ponieważ własność może zmienić się w krótkim czasie i ta informacja będzie bezużyteczna;
  - e) nie zawiera numeru rejestru zabytków, bowiem numer rejestru nadaje się dopiero po uprawomocnieniu się decyzji. Nadanie numeru rejestru stanowi czynność materialno-techniczną, polegającą na wpisaniu zabytku do odpowiedniej księgi rejestru, naniesieniu adnotacji z numerem rejestru na egzemplarzu decyzji oraz powiadomieniu odrębnym pismem stron o nadaniu numeru rejestru w związku z uprawomocnieniem się decyzji o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków;
  - f) w przypadku nadania decyzji rygoru natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 108 k.p.a., informacja o tym działaniu organu jest częścią sentencji orzeczenia (por. III § 3 pkt. 6).
3. Uzasadnienie decyzji jest rozwinięciem i odzwierciedleniem pozostałych części decyzji (komparycji, sentencji orzeczenia i załącznika graficznego), a zatem musi być z nimi zgodne. Uzasadnienie faktyczne decyzji powinno przy tym w szczególności zawierać wskazanie faktów, które organ uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, oraz przyczyn, z powodu których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, zaś uzasadnienie prawne - wyjaśnienie podstawy prawnej decyzji, z przytoczeniem przepisów prawa (art. 107 § 3 k.p.a.). Należy w uzasadnieniu unikać nadmiernego rozbudowywania treści nie odnoszących się bezpośrednio do przedmiotu postępowania.
- a) Uzasadnienie faktyczne:
    - może zawierać skrócone informacje, czy postępowanie było prowadzone na wniosek, czy z urzędu;
    - wskazuje jaki materiał dowodowy został rozpatrzony i oceniony przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, bez powielania treści zebranej dokumentacji;
    - zawiera samodzielną ocenę Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zgromadzonych i wymienionych dowodów;
    - zawiera jedynie skrócony rys oraz kontekst historyczny powstania i przekształceń zabytku, przy czym przywołana historia zabytku nie może stanowić większości uzasadnienia decyzji (historia obiektu nie jest przedmiotem ochrony i co istotne nie można jej utożsamiać z wartością historyczną zabytku);
    - zawiera ogólny opis zabytku, ze wskazaniem użytych form stylowych, określeniem jego granic, identyfikacją znaczących elementów struktury, określeniem stanu zachowania autentycznej substancji;
    - zawiera wartościowanie zabytku dokonane samodzielnie przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na podstawie materiału dowodowego, ze wskazaniem nośników ww. wartości;

- wskazuje istniejące wartości zabytku w kontekście definicji legalnej zabytku zawartej w art. 3 u.o.z.;
  - zawiera określenie interesu społecznego, który przemawia za ochroną prawną zabytku i jest pochodną wartościowania. Ustalony interes społeczny, automatycznie nie oznacza, iż przeważa on nad słusznym interesem strony. Kwestia ta wymaga wyważenia, co należy wykazać w uzasadnieniu decyzji. W przypadku kolizji z innym interesem społecznym konieczne jest ustalenie wpływu wydania decyzji w sprawie wpisania zabytków do rejestru zabytków oraz przewidzenia jej skutków prawnych w kontekście innego interesu społecznego.
- b) Uzasadnienie prawne:
- zawiera wskazanie przepisów prawa materialnego stojącego za podjętym rozstrzygnięciem, tj. przede wszystkim odnosi się do przedmiotu postępowania w świetle definicji ustawowej zabytku;
  - zawiera omówienie ww. przepisów w kontekście rozpatrywanej sprawy i wyjaśnia podstawy działań podjętych przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.
4. Załącznik graficzny do decyzji o wpisie do rejestru zabytków:
- a) wymaga opracowania na podkładzie mapowym (w zależności od zabytku w różnej skali, tak aby położenie i granice zabytku nie budziły wątpliwości); wskazanie skali podkładu mapowego powinno odpowiadać rzeczywistości; w przypadku kopiowania może dojść do zmiany skali - w tej sytuacji nie należy podawać informacji o skali mapy;
  - b) wymaga określenia kierunku północ;
  - c) wymaga zapewnienia czytelności granic i numerów działek. Granice zabytku najlepiej prowadzić po granicach działek, ścian zewnętrznych budynków lub innych trwale występujących w przestrzeni obiektów. Przy wskazywaniu granic zabytków nieruchomości należy unikać punktów określanych na podstawie danych GPS, które mogą być trudne do uchwycenia zarówno w oznaczeniu na załączniku graficznym, jak i w terenie;
  - d) w przypadku zabytków nieruchomości archeologicznych proponuje się wprowadzenie na załącznikach graficznych oznaczenia współrzędnych geodezyjnych w układzie 2000 (zawarte na ramce załącznika, albo na siatce krzyży);
  - e) wymaga oznaczenia zabytku oraz jego granic w sposób czytelny i jednoznaczny np. poprzez stosowanie różnych kolorów i oznaczeń;
  - f) legenda na załączniku graficznym musi być spójna z treścią orzeczenia decyzji (konieczne jest stosowanie określeń zabytku tożsamy z sentencją orzeczenia);
  - g) załącznik graficzny wymaga podpisu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków;
  - h) informacja o sporządzeniu załącznika graficznego powinna znaleźć się w sentencji orzeczenia.
5. Oznaczenie stron postępowania:
- a) strony należy oznaczyć według ustalonego kręgu z podaniem nazw podmiotów oraz nazwisk osób fizycznych. W przypadku osób fizycznych –

bez podania adresu. W przypadku strony reprezentowanej przez pełnomocnika należy oznaczyć stronę i wskazać dane pełnomocnika. Niedopuszczalne jest natomiast wskazanie jedynie danych pełnomocnika, bez wskazania kogo ten pełnomocnik reprezentuje;

- b) decyzję należy skierować do wiadomości do Narodowego Instytutu Dziedzictwa, a także do wiadomości reprezentanta gminy, powiatu, jeśli nie są one stronami postępowania (za wyjątkiem decyzji wpisujących zabytek ruchomy do rejestru zabytków);
- c) na etapie wydania decyzji przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nie ma potrzeby kierowania nieostatecznej decyzji do sądu wieczystoksięgowego. Podstawą wpisu odpowiednich danych do ksiąg wieczystych jest bowiem wyłącznie ostateczna bądź prawomocna decyzja wydana w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków.

6. Rygor natychmiastowej wykonalności.

Decyzji wydanej w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków Wojewódzki Konserwator Zabytków może nadać rygor natychmiastowej wykonalności na podstawie art. 108 k.p.a. Konieczne jest przy tym:

- a) wskazanie nadania rygoru wykonalności w sentencji decyzji;
- b) w uzasadnieniu decyzji wykazanie przesłanek wynikających z art. 108 k.p.a. Przy czym przesłankami w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków ochrony zabytków prawdopodobnie będzie „interes społeczny” wynikający z ochrony zabytków (np. zagrożenie warunków utrzymania zabytku dla przyszłych pokoleń w stanie niepogorszonym) lub konieczność „zabezpieczenia gospodarstwa narodowego przed ciężkimi stratami” (np. nieodwracalne zniszczenie wyjątkowo cennego zabytku);
- c) nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności decyzji nie koliduje z art. 10a u.o.z.;
- d) rygor natychmiastowej wykonalności nadaje się decyzji nieostatecznej, co do której może toczyć się postępowanie odwoławcze;
- e) nadanie rygoru natychmiastowej wykonalności decyzji wywołuje skutki wyłącznie w sferze jej tymczasowej wykonalności, a nie uznania jej ostateczności, więc nie ma wpływu na sposób rozstrzygnięcia sprawy przez organ odwoławczy;
- f) decyzja administracyjna jest wykonalna, o ile organ odwoławczy lub sąd administracyjny nie uchyli ww. klauzuli;
- g) zgodnie z art. 108 § 2 k.p.a. rygor natychmiastowej wykonalności może być nadany decyzji również po jej wydaniu, w drodze postanowienia, na które służy stronie zażalenie.

§ 4. Zbędne w treści uzasadnienia decyzji o wpisie do rejestru zabytków, to:

- 1. elementy nie wnoszące istotnych informacji na temat samego zabytku będącego przedmiotem ochrony (np. historia zmian własnościowych majątku rycerskiego sięgająca średniowiecza, w przypadku pałacu o XIX-wiecznym rodowodzie);
- 2. szczegółowe opisy postępowania administracyjnego, bowiem jego przebieg dokumentują akta sprawy;

3. cytowanie pism i uwag strony (w uzasadnieniu decyzji winna się znaleźć jedynie analiza i ocena dowodów zgromadzonych w sprawie, w związku z tym zbędne jest opisywanie dokonanych przez organ czynności materialno-technicznych);
4. obszerne cytowanie opracowań z materiału dowodowego (w decyzji powinny być wyłącznie wnioski z samodzielnej oceny tych dowodów);
5. rozważania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na temat dopuszczalnego postępowania z zabytkiem (wykracza to poza ramy postępowania w sprawie wpisu do rejestru zabytków, może być jedynie przedmiotem zaleceń konserwatorskich oraz postępowania w sprawie wydania pozwolenia konserwatorskiego);
6. opisywanie niezrealizowanych koncepcji obiektu.

§ 5. Doręczenie decyzji administracyjnej.

1. Decyzja o wpisie do rejestru zabytków jest doręczana wszystkim stronom postępowania za zwrotnym potwierdzeniem odbioru przesyłki (w formie elektronicznej to UPD, UPP).
2. Doręczenie jest jednorazowe, a w przypadku niepodjęcia przesyłki stosuje się art. 44 k.p.a. o doręczeniu zastępczym (również w formie elektronicznej).
3. Doręczenie decyzji stronom w drodze obwieszczenia jest możliwe jedynie w postępowaniach prowadzonych w odniesieniu do historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych, historycznych zespołów budowlanych oraz terenów, na których znajduje się znaczna ilość zabytków archeologicznych tj. typów zabytków wskazanych w art. 94 u.o.z. Podkreślenia wymaga fakt, że w art. 94 u.o.z. nie został wymieniony krajobraz kulturowy. Oznacza to brak możliwości doręczenia w drodze obwieszczenia decyzji o wpisaniu do rejestru zabytków krajobrazu kulturowego. Wprawdzie doręczenie w drodze obwieszczenia pism procesowych i decyzji administracyjnej jest możliwe również na podstawie art. 49a k.p.a. (tj. jeżeli w postępowaniu bierze udział więcej niż dwadzieścia stron), lecz z istotnym zastrzeżeniem, że Wojewódzki Konserwator Zabytków przy pierwszej czynności powiadomi strony o wyborze tej drogi doręczeń, co wynika wprost z treści ww. przepisu.

IV Wartościowanie zabytku objętego postępowaniem.

§ 1. Ogólne zasady wartościowania zabytków określone jeszcze w XIX wieku przez Alojzego Riegla oraz jego następców m.in. Waltera Frodla mają charakter na tyle uniwersalny, że pozwalają na ich szersze rozwinięcie. W Polsce podstawę do poważniejszych rozważań nad zasadami wartościowania obiektów architektury w świetle definicji z przepisu art. 3 pkt 1 u.o.z., wraz z czytelnym schematem oceny ich wartości, stworzył Michał T. Witwicki³². Zwracał uwagę, że analiza wartości zabytkowych powinna być dokonywana na wielu płaszczyznach. Michał T. Witwicki opracował skalę ocen wartości historycznej, artystycznej, naukowej, niematerialnej, „w skali miejsca” oraz wartości użytkowej i technicznej. Odnosząc wypracowane przez Witwickiego wskazówki do obiektów zabytkowych możemy uzyskać dobre narzędzie do ich prawidłowego wartościowania. Ponadto różnorakie sposoby wartościowania zabytków były

---

³² Michał T. Witwicki: „Kryteria oceny wartości zabytkowej obiektów architektury jako podstawa wpisu do rejestru zabytków”. Ochrona Zabytków nr 1, 2007, str. 77-97.

wielokrotnie przedmiotem teoretycznych rozważań środowiska konserwatorskiego. W toku konferencji naukowych PKN ICOMOS specjaliści przedstawiali modele wartościowania w różnym ujęciu od poznawczego przez praktyczne, prawne, ekonomiczne, po czerpiące z metod „wielokryterialnego wspomaganie decyzji”³³. Wskazane wyżej opracowania nie mają jednak wiążącego charakteru z punktu widzenia stosowania prawa, są natomiast niezwykle przydatnym narzędziem w prawidłowym określeniu wartości zabytkowych obiektu.

1. Podstawą wpisania zabytku do rejestru zabytków jest ustalenie, czy dany obiekt posiada wymienione w art. 3 pkt 1 u.o.z. wartości: historyczną, artystyczną i naukową. Wartości te nie muszą występować łącznie, natomiast muszą być powiązane z materialnymi cechami obiektu.
2. Poza rozpoznaniem wartości zabytku, wynikających z art. 3 pkt 1 u.o.z., Wojewódzki Konserwator Zabytków może wskazać również inne wartości obiektu, wynikające z jego charakteru (np. zabytki techniki). Wartości pozaustawowe, wskazane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków nie mogą być jednak dominujące. Zawsze muszą dopełniająco odnosić się do wartości wskazanych w u.o.z.
3. Wartościowaniu podlega obiekt w aktualnym stanie zachowania i formie. Oznacza to, że podstawą oceny jego wartości zabytkowych nie może być opis historyczny obiektu, w szczególności jeśli obiekt podlegał daleko idącym przebudowom i adaptacjom. O wartości obiektu nie stanowi jego pierwotna forma projektowana, a tym bardziej niezrealizowana koncepcja projektowa. Przedmiotem ochrony konserwatorskiej jest bowiem zabytek, jako materialny dokument minionej epoki, a nie jego niezachowana lub niezrealizowana forma.
4. Spektrum wartości zabytku ustalonych w momencie wpisania do rejestru zabytków jest zagadnieniem, do którego organy ochrony zabytków każdorazowo będą się odnosiły w przypadku konieczności ustalenia wpływu na te wartości, projektowanych lub koniecznych do wykonania prac przy zabytku.
5. Do rejestru zabytków indywidualnie wpisuje się zabytki o znaczeniu ponadregionalnym lub typologicznym, jednak muszą one posiadać wyjątkową wartość historyczną, naukową lub artystyczną, wymagającą ochrony prawnej z uwagi na interes społeczny. Podstawowymi kryteriami ich oceny m.in. jest zachowanie przez zabytek w znacznej części substancji oryginalnej, pierwotnej kompozycji przestrzennej, z nieznacznymi przekształceniami oraz ze zharmonizowanymi ze sobą nawarstwieniami. Zatem obiekt taki powinien być w stanie zachowania pozwalającym na przeprowadzenie jego remontu i konserwacji, utrwalających autentyczną substancję zabytkową.
6. Wartość zabytku wpisywanego do rejestru zabytków może być rozpatrywana w skali lokalnej lub ponadregionalnej. Należy jednak unikać wartościowania obiektu na tle bardzo małej skali np. części ulicy („najstarszy obiekt w północnej pierzei ulicy”).
7. W uzasadnieniu decyzji o wpisie do rejestru zabytków wartościowaniu podlega każdy obiekt wpisywany do rejestru zabytków. Oznacza to, że w przypadku

---

³³ Materiały z konferencji organizowanych przez PKN ICOMOS w latach 2010 – 2017 (dostępne w formie pdf na stronie www.icomos-poland.org).

kamienicy czy willi wpisywanej do rejestru zabytków wraz z terenem posesji, należy wskazać wartości zarówno budynku, jak i terenu posesji. Istotne jest przy tym, że grunt bez cech historycznych podziałów lub zagospodarowania, jako taki nie może być zabytkiem³⁴.

8. Wartości będące podstawą wpisu do rejestru zabytków, których ocenę należy zamieścić w uzasadnieniu decyzji:

a) Wartość historyczna.

Przy ocenie wartości historycznej jej podstawowymi wyznacznikami jest autentyczność substancji, formy i funkcji obiektu, przekładające się na walor dokumentacyjny zabytku dla określonych zdarzeń historycznych. Sam fakt powstania obiektu w czasach minionych nie powoduje automatycznie, że jest on predestynowany do wpisania do rejestru zabytków, choć może mieć wpływ na jego odbiór, jako obiektu o cechach historycznych. Wartość historyczna, wiąże obiekt wpisany do rejestru zabytków, m.in. z jakimś szczególnym faktem zaistniałym w przeszłości lub zjawiskiem, które bez tego obiektu nie mogłyby zostać udokumentowane. W tym kontekście ocena wartości historycznych zabytku powinna uwzględniać, czy jest to:

- obiekt znaczący dla weryfikacji prawd historycznych;
- obiekt upamiętniający konkretne zdarzenia lub postaci historyczne, o znaczącym wpływie m.in. na bieg historii (w skali lokalnej i ponadregionalnej), odkryć, rozwoju cywilizacji i kultury;
- obiekt bezpośrednio związany z ważnymi wydarzeniami historycznymi, jako miejsce tych wydarzeń;
- obiekt bezpośrednio związany z ważnymi zjawiskami historycznymi, w zakresie rozwoju cywilizacji i kultury np. w dziedzinie architektury i urbanistyki;
- obiekt bezpośrednio związany z działalnością ważnych postaci lub organizacji, niosących istotne zmiany w dziejach i kulturze (w skali lokalnej i ponadregionalnej). Obiekt powinien być związany z miejscem działalności i osiągnięć ww. postaci lub organizacji. Należy unikać wpisywania do rejestru zabytków obiektu, którego jedyne wartości wynikają z faktu, iż stanowi on wyłącznie miejsce urodzin, zamieszkiwania lub śmierci postaci historycznej, ponieważ w wielu przypadkach te okoliczności można dostatecznie upamiętnić tablicami pamiątkowymi, bez konieczności zachowania całego obiektu;
- obiekt dokumentujący tradycję miejsca (tożsamość kulturową miejsca).

W kontekście powyższego należy podkreślić, że historia obiektu (np. zmiany własnościowe) nie zastępuje konieczności wykazania wartości historycznej zabytku, powiązanej z jego substancją materialną. Wartość historyczna, nieodzwierciedlona w substancji materialnej zabytku, nie może być też jedyną przesłanką jego wpisania do rejestru zabytków.

---

³⁴ Wyrok Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Warszawie z 20.11.2019 r., sygn. akt VII SA/Wa 1615/19.

b) Wartość artystyczna.

Ocena wartości artystycznej odnosi się głównie do czytelności i integralności stylowej obiektu, wpisującej się np. w nurt historii architektury i sztuki (szeroko rozumianej jako m.in. sztuki plastyczne, rzemiosło lub sztuka ogrodowa). Odnosi się również do waloru dokumentacyjnego rozwiązań, kształtowania np. urbanistyki i architektury w formach typowych dla danego regionu. Przy ocenie wartości artystycznych należy wziąć pod uwagę w szczególności:

- konkretny nurt sztuki, architektury lub urbanistyki, charakterystyczny dla epoki powstania zabytku oraz nawarstwień historycznych zabytku;
- przesłanki wynikające z zachowania oryginalnych elementów struktury przestrzennej lub konstrukcyjnej (w tym wystroju), świadczącej o jakości artystycznej obiektu (cechy stylowe, kompozycyjne i zastosowane techniki);
- przesłanki wynikające z walorów plastycznych, stylistycznych, dekoracyjnych, przestrzennych i funkcjonalnych (np. układ kompozycyjny i wyraz architektoniczny zespołu budowlanego);
- wartość artystyczna rozumiana jako przejaw świadomej twórczości;
- przesłanka wynikająca z reprezentowania konkretnego „okresu” w twórczości autora;
- zgodność formy z funkcją (m.in. w zabytkach techniki o charakterze przemysłowym);
- w przypadku zabytku rozpoznanego jako m.in. krajobraz kulturowy, zieleń urządzona lub cmentarz, jednym z komponentów wartości artystycznej może być także walor krajobrazowy.

W kontekście powyższego należy podkreślić, że opis obiektu nie jest tożsamy z wykazaniem jego wartości artystycznej. Natomiast obiekt o nikłych wartościach artystycznych może być wpisany do rejestru zabytków, o ile posiada wysokie wartości historyczne i naukowe.

c) Wartość naukowa.

Wartość naukowa może być interpretowana najszerzej. Odnosi się zarówno do obiektu jako źródła wiedzy o dokumentowanym zagadnieniu, jak i do obiektu jako przyszłego przedmiotu badań. Wartość naukowa może być odczytana także w kontekście np. zastosowania oryginalnych lub nowatorskich rozwiązań architektonicznych, projektowych, technicznych, zachowaniu materiału budowlanego konstrukcji (np. drewna pozwalającego na ustalenie jego pochodzenia, datowania) lub wyjątkowego znaczenia dla jakiegoś zjawiska historycznego (unikatowość). Przy ocenie wartości naukowej zabytku istotny jest w szczególności:

- ścisły związek z wartością artystyczną lub historyczną;
- walor autentyczności, jako świadka i dokumentu historii;
- integralność obiektu (jego kompletność);
- fakt, że obiekt jest lub może być przedmiotem badań różnych dziedzin (m.in. architektura, historia sztuki, historia techniki, itp.), jednak wartość ta musi dotyczyć samego obiektu, a nie np. związanej z nim zachowanej dokumentacji projektowej.

W kontekście powyższego należy podkreślić, że samo wskazanie zagadnienia dokumentowanego przez zabytek nie jest tożsame z wykazaniem jego wartości naukowej. Konieczne jest odniesienie obiektu do tła dokumentowanego zagadnienia ze wskazaniem konkretnych cech, które są nośnikiem wartości naukowych.

- d) Wartości zabytkowe uzupełniające, niewymienione wprost w definicji art. 3 u.o.z.

W decyzji w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków Wojewódzki Konserwator Zabytków może też wskazać inne wartości zabytkowe obiektu, niewymienione wprost w definicji z art. 3 u.o.z. Wartości takie powinny jednak zostać odniesione lub wywiedzione z wartości historycznej, artystycznej lub naukowej, jako ich pochodne. Nie mogą być też to jedyne wartości obiektu, który aby być wpisany do rejestru zabytków przede wszystkim musi spełniać wymogi art. 3 pkt 1 u.o.z. Inne, ustalone wartości zabytku mają charakter jedynie uzupełniający.

- e) Wartości niematerialne.

Podkreślenia wymaga, że podstawą wpisania zabytku do rejestru zabytków mogą być tylko i wyłącznie wartości historyczna, artystyczna lub naukowa, wskazane w definicji legalnej zabytku. Podstawy do objęcia obiektu prawną ochroną konserwatorską nie mogą zatem stanowić wartości niepowiązane z wartościami zdefiniowanymi w art. 3 pkt 1 u.o.z. (np. wartości ekologiczne, czy emocjonalne). Istotne jest także, że występująca samodzielnie wartość niematerialna, również nie może być podstawą do wpisania zabytku do rejestru zabytków, bowiem jego wartość historyczna, artystyczna lub naukowa musi być powiązana z jego cechami materialnymi, tj. z substancją zabytkową.

9. Ustalenia w zakresie stanu technicznego zabytku w momencie wpisania go do rejestru zabytków.

Za najważniejszy walor zabytku uznaje się jego autentyzm, czyli stopień zachowania oryginalnej substancji zabytku. Należy podkreślić, że o ile w art. 6 u.o.z. wskazano, że ochronie i opiece podlegają zabytki, bez względu na stan zachowania, to jednak w trakcie postępowania w sprawie wpisania do rejestru zabytków należy wziąć pod uwagę aktualny stan zachowania i stan techniczny obiektu. W przypadku bowiem obiektów w złym stanie technicznym należy rozważyć, czy ewentualny, konieczny do przeprowadzenia remontu nie spowoduje usunięcia elementów będących nośnikiem wartości zabytkowych. Organ prowadzący postępowanie winien zatem rozważyć czy w przypadku remontu skutkującego np. pozostawieniem jedynie ścian obwodowych niezbędna jest ochrona poprzez wpisanie obiektu indywidualnie do rejestru zabytków, czy jednak wystarczająca jest np. ochrona wyznaczona ustaleniami istniejącego miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub w granicach zabytku o charakterze obszarowym. W takich przypadkach konieczne jest by Wojewódzki Konserwator Zabytków odniósł się w uzasadnieniu swojej decyzji do ewentualnych skutków remontu, a nie jedynie wskazał, że jest on możliwy. Brak takiej analizy niesie bowiem ryzyko konieczności skreślenia zabytku zaraz po jego wpisaniu do rejestru. Należy

podkreślić, że sam wpis do rejestru zabytków nie chroni obiektu. Jedynie działania Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków wynikające z nadzoru nad takim obiektem mogą przyczynić się do utrzymania jego autentycznej substancji zabytkowej oraz poprawy jego kondycji technicznej.

V Podsumowanie

Decyzje o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków są podstawowym aktem prawnym, do którego odnoszą się dalsze czynności organów ochrony zabytków dotyczące zabytku wpisanego do rejestru zabytków. W szczególności w zakresie wydawania decyzji zobowiązujących podmiot do przeprowadzenia określonych prac przy zabytku, a także wydawania pozwoleń na prowadzenie prac lub badań przy zabytku z inicjatywy jego dysponenta. Decyzje o wpisie do rejestru zabytków są ponadto głównym punktem odniesienia przy ocenie przesłanek w postępowaniach prowadzonych w sprawie skreślenia zabytku z rejestru zabytków na podstawie art. 13 u.o.z. W tej sytuacji decyzja o wpisaniu zabytku do rejestru zabytków powinna być szczególnie starannie przygotowana, posiadać zwięzłą i jasną treść. Dotyczyć powinna najistotniejszych cech i zachowanych elementów zabytku oraz obligatoryjnie wskazywać na wartości zabytku wraz z określeniem, co jest ich materialnym nośnikiem. Podniesienie jakości oraz ujednoczenie w zakresie treści decyzji w sprawie wpisania zabytku do rejestru zabytków wydawanych przez Wojewódzkich Konserwatorów Zabytków, przyczyni się do uczynienia kryteriów jakimi kierują się organy ochrony zabytków wypełniając swoje podstawowe czynności z zakresu nadzoru konserwatorskiego. Ułatwi tym organom tworzenie warunków do skutecznej ochrony dziedzictwa narodowego.

Opracowanie:

Urszula Bryłowska, Departament Ochrony Zabytków, MKiDN

Marta Lewicka, Departament Ochrony Zabytków, MKiDN

Załączniki:

1. Analiza decyzji o wpisie zabytków nieruchomych do rejestru zabytków – ocena ich treści i opracowanie wniosków w tym zakresie.

Otrzymują:

1. Dolnośląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
2. Kujawsko – Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
3. Lubelski Wojewódzki Konserwator Zabytków
4. Lubuski Wojewódzki Konserwator Zabytków
5. Łódzki Wojewódzki Konserwator Zabytków
6. Małopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
7. Mazowiecki Wojewódzki Konserwator Zabytków
8. Opolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
9. Podkarpacki Wojewódzki Konserwator Zabytków
10. Podlaski Wojewódzki Konserwator Zabytków
11. Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
12. Śląski Wojewódzki Konserwator Zabytków
13. Świętokrzyski Wojewódzki Konserwator Zabytków
14. Warmińsko – Mazurski Wojewódzki Konserwator Zabytków
15. Wielkopolski Wojewódzki Konserwator Zabytków
16. Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków
17. a/a

Do wiadomości:

1. Narodowy Instytut Dziedzictwa
2. Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków